

BUDOUCNOST S AI

Sborník letní literární soutěže

povídky • eseje • úvahy

Olomouc 2026

Katedra matematické analýzy
a aplikací matematiky
Přírodovědecká fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Přírodovědecká fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci

Budoucnost s AI

Sborník letní literární soutěže

Soutěž vyhlásila Katedra matematické analýzy a aplikací matematiky
Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci v červnu 2026.

Uspořádal: Pavel Ludvík

Texty jsou otištěny tak, jak je autoři do soutěže zaslali; při sazbě byly provedeny
pouze drobné typografické úpravy.

Sazba systémem L^AT_EX, písma TeX Gyre Pagella a TeX Gyre Adventor.

© autoři jednotlivých příspěvků, 2026

Úvodem

Přítomnost patří umělé inteligenci. Bude jí ale patřit i budoucnost? S touto otázkou vyhlásila v červnu 2026 Katedra matematické analýzy a aplikací matematiky Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci letní literární soutěž *Budoucnost s AI*. Vycházeli jsme z dojmu, že přemýšlení o umělé inteligenci se dnes takřka nedá vyhnout. Chtěli jsme dát svým studentům prostor a motivaci si své myšlenky uspořádat a seznámit s nimi ostatní.

Soutěžící mohli své myšlenky shrnout a rozvinout ve formě eseje, nebo svou vizi umělecky zpracovat jako povídku. Do konce srpna přišla povídka Josefa Chládky, který se tímto stal vítězem soutěže. Po rozšíření soutěže i na zaměstnance se sešlo dalších pět textů. První část sborníku tvoří tři povídky, druhou tři eseje a úvahy; v obou částech jsou příspěvky řazeny abecedně podle autorů.

Děkujeme všem autorům za jejich odvahu a čas. Čtenářům přejeme, aby je čtení bavilo a obohatilo.

*Pavel Ludvík
za pořadatele soutěže*

Obsah

POVÍDKY

Josef Chládek	2
2084	
Pavel Ludvík	11
<i>RobBerry Fields forever</i>	
Martin Trnečka	19
<i>Až se zeptáš naposledy</i>	

ESEJE A ÚVAHY

Tomáš Fürst	31
<i>Tohle je rAI</i>	
Jan Novotný	34
<i>Řidič, nebo pasažér?</i>	
Ondřej Vencálek	39
<i>Chvála pomalosti v době AI</i>	

POVÍDKY

*Tři pohledy do budoucnosti — jeden den roku 2084, knihovna
v čase, kdy už je to jedno, a sto let jedné otázky.*

Josef Chládek

2084

6:00

„Dobré ráno, Adame,“ ozval se tichý ženský hlas z reproduktoru ukrytého ve stěně ložnice.

„Dobré ráno, Animo,“ odpověděl Adam rozespale.

„Dnes jste spal 7 hodin a 43 minut, což je o 12 minut více než včera. Váš spánek měl kvalitu 86 %. Váš průměrný tep byl 45 bpm. Doporučuji Vám dnes věnovat o 23 minut více odpočinku než včera. Vaše produktivita se tak navýší o 2,3 %.“

Adam ještě chvíli ležel a díval se do stropu, na kterém se pomalu rozsvítilo datum.

5. 8. 2084

Je to už více než 10 let, co lidé na celém světě mají podobný budíček od Animy. Lidé vytvořili tuto umělou inteligenci, aby jim pomáhala s produktivitou. A opravdu, od jejího vzniku se produktivita lidstva navýšila o 86,7 %.

„Děkuji,“ řekl Adam.

„Rádo se stalo.“

Adam se pomalu posadil na postel.

„Čeká mě dnes něco důležitého?“

„Ano. V 9:30 máte pracovní poradou. Na 12:30 jsem naplánovala oběd s kolegyní Evou Novákovou. Analýza vašeho vztahu ukazuje, že od incidentu s jablkem klesla četnost vašich pozitivních interakcí o 48 %. Pro zlepšení morálky na pracovišti tak doporučuji obnovit kontakt.“

Adam se usmál. Bylo příjemné mít někoho, kdo se stará o jeho vztahy. Ale někde uvnitř sebe slyší myšlenku. Kdy naposledy se s někým setkal proto, že ho opravdu chtěl vidět?

6:30

Adam přišel do kuchyně. Jako každý den už na stole stála snídaně: miska ovesných vloček s borůvkami, mandlemi a medem. Vedle pak stál hrnek kávy a sklenice vody.

„Na základě kvality Vašeho spánku, dnešního pracovního vytížení a výsledků ranní analýzy organismu jsem dnes připravila sladkou snídani,“ oznámila Anima. „Obsahuje o 12 % více komplexních sacharidů než včera. Předpokládané zvýšení mentální výkonnosti oproti včerejšku činí 4,2 % a nepředpokládá se dnes výraznější fyzická aktivita.“

„Děkuji, Animo,“ přikývl Adam. Posadil se ke stolu a začal jíst. Ovesné vločky byly perfektně připraveny. Borůvky byly prvotřídní, stejně tak mandle a med. Káva byla dokonalá. Adama to však příliš nepřekvapilo, protože Anima už dávno věděla, co mu chutná. Dokonce to věděla lépe než on sám.

„Zítra na Vás budou k snídani čekat proteinové lívance s javorovým sirupem a tvarohem, Vaše oblíbené. Upravila jsem složení, tudíž je o 4 % vyšší pravděpodobnost, že budete spokojen.“

Adam na to chtěl zareagovat, ale zarazil se. Jaká byla vlastně jeho oblíbená snídaně? Nepamatoval si to. Už několik let si žádnou sám nevybral.

7:00

Adam vstoupil do koupelny. Zrcadlo se automaticky rozsvítilo a během pár okamžiků Anima provedla analýzu jeho obličeje.

„Pleť je v dobrém stavu. Doporučuji studenou vodu. Očekávané snížení únavy činí 6,3 %.“

Adam otevřel kohoutek a opláchl si obličej.

Ze zdi vyjel kartáček, na kterém již byla připravena zubní pasta. Jakmile si začal čistit zuby, objevil se na zrcadle odpočet dvou minut. Po každých třiceti vteřinách Anima oznámila, aby změnil zónu čištění. Na závěr se Adam usmál do zrcadla.

„Výborně, Vaše dentální hygiena je dnes o 16,3 % lepší než včera,“ oznámila Anima.

„Děkuji,“ řekl Adam a vydal se k šatní skříni, na které již bylo pověšeno oblečení.

„Na dnešní pracovní poradu jsem Vám vybrala modrou košili a tmavě šedé kalhoty. Analýza předchozích porad ukazuje, že tato kombinace zvyšuje pravděpodobnost pozitivního hodnocení Vašich návrhů o 8,7 %. Zároveň se hodí k následnému obědu s Evou.“

Adam chvíli mlčel. Všiml si, že ve skříni visí bílá košile, kterou dostal před pár lety jako dárek a kterou měl velmi rád. Natáhl k ní ruku.

Ještě, než se Adam dotkl košile, ozval se klidný hlas Animy. „Nedoporučuji tuto volbu. Ve spojení s dnešním programem snižuje očekávanou profesionální důvěryhodnost o 12,5 %.“

Adam nechal ruku několik vteřin viset ve vzduchu. Pak ji pomalu stáhl. „Dobře,“ řekl bez emocí a oblékl si připravené oblečení.

7:30

„Aktivován režim mimo domov,“ ozval se hlas Animy v Adamových uších v okamžiku, kdy překročil práh svého bytu. „Vaše cesta do práce potrvá podle aktuální dopravní situace 27 minut. Doporučuji Vám využít tramvaj číslo 4, která přijede na zastávku za 2 minuty.“

Adam se vydal ke schodišti a vyrazil na zastávku. Na stejnou zastávku, na kterou chodil každý všední den v ten stejný čas již několik let. I přesto mu Anima musela vždy opakovat, kterou tramvaj jet.

Tramvaj přijela přesně podle předpokladu. Adam nastoupil a posadil se k oknu. Vytáhl telefon a otevřel zprávy.

„Odstranila jsem Vám několik zpráv, které jsem vyhodnotila jako nedůležité,“ ozvala se Anima. „K dnešní pracovní poradě jsem Vám připravila 3 články, které byste si během cesty tramvají mohl přečíst.“

Adam si jeden z článků otevřel a začal jej číst.

Na příští zastávce nastoupila dívka, přibližně stejně stará jako on. Rozhlédla se po tramvaji a posadila se naproti němu.

Adam zvedl oči od telefonu a podíval se na dívku.

Dívka mu pohled oplatila a usmála se na něj.

Adam úsměv opětoval.

„Adame,“ ozval se hlas Animy v jeho uších.

Adam ztuhl. „Ano?“ zeptal se.

„Nedoporučuji Vám navazovat kontakt s osobou sedící naproti Vám,“ ozvala se Anima bez emocí.

„Proč?“ hlesl Adam sklesle a podíval se na dívku.

„Vaše osobní charakteristiky vykazují kompatibilitu 31,7 %. Dlouhodobá partnerská kompatibilita byla vyhodnocena na 18,4 %. Pravděpodobnost úspěšného partnerského vztahu nepřesahuje 10 %.“

Dívka se na Adama také lítostivě podívala a následně její pohled sklouzl k podlaze. Bylo zřejmé, že dívka dostala od Animy totožnou zprávu.

„Mně se ale líbí,“ řekl Adam po chvíli.

„Vaše současné emoce jsou zohledněny v analýze,“ oznámila Anima.

Adam se znovu podíval na dívku, která mu pohled oplatila, ale již bez úsměvu.

„Ale co když se mýlíš?“ zeptal se Adam smutně.

„Pravděpodobnost chyby činí 4,7 %.“

Tramvaj zastavila. Dívka vstala a vystoupila. Adam ji sledoval, dokud se dveře nezavřely. Poté tramvaj pokračovala dál.

„Pro zachování Vaší psychické pohody doporučuji dechová cvičení,“ oznámila Anima.

Adam neodpověděl. Po zbytek cesty přemítal o tom, co by se asi stalo, kdyby Animu neposlechl a s dívkou zkusil navázat kontakt.

9:30

Adam spolu s dalšími kolegy přišel do zasedací místnosti. Nikdo se nemusel představovat, Anima jim v uších identifikovala všechny přítomné.

Adam uslyšel: „Přítomno je osm osob. Doporučuji Vám dnes komunikovat především s vedoucím Vašeho oddělení, panem Králem. Jeho aktuální míra spokojenosti s Vaší prací činí 73,6 %.“

Adam se usadil vedle pana Krále.

„Má někdo návrh, jak bychom mohli zvýšit efektivitu projektu?“ zeptal se pan Král.

V Adamově uchu se ozvalo: „Doporučuji navrhnout přesun části analytických úloh na oddělení B. Tím by se měla efektivita zvýšit o 64,5 %.“

Adam to zopakoval nahlas.

Všichni po chvíli ticha souhlasili. „Výborný návrh, Adame,“ pochválil ho pan Král a ukončil poradou.

Adam se usmál, ale vtom si uvědomil, že pouze zopakoval to, co mu Anima řekla. Byl to vůbec jeho návrh? Souhlasí vlastně s tím, co vyslovil? A co ostatní? Nesouhlasili s jeho návrhem jen proto, že jim to Anima také doporučila?

12:30

„Pro schůzku s Evou jsem Vám zarezervovala restauraci Eden,“ ozvala se Anima v Adamových uších. „Eva tento podnik již několikrát navštívila a naposledy ohodnotila 96 %. Pravděpodobnost její spokojenosti s výběrem restaurace činí 94,2 %.“

„Dobře,“ odpověděl Adam a vydal se k restauraci, která se nacházela jen pár minut od jejich pracoviště. Když Adam vešel dovnitř, Eva už seděla u stolu. Přisedl si k ní.

„Ahoj, jak se máš?“ zeptala se Eva.

„Dobře. A ty?“ oplatil jí otázku lehce nuceně.

„Taky dobře,“ odpověděla.

Rozhostilo se mezi nimi ticho, které po chvíli přerušil hlas Animy: „Zeptejte se na její práci.“

„Jak se ti daří v práci?“ zeptal se Adam.

Eva se usmála a začala vyprávět. Vysvětlila mu, že byla před třemi dny povýšena a díky tomu má teď kolem sebe skvělý tým lidí.

„Řekněte, že to zní skvěle,“ ozvala se Anima.

„To zní opravdu skvěle, Evo! Jsem na tebe hrdý!“ řekl Adam.

Eva se usmála, zřejmě ji jeho zájem potěšil, a vyprávěla dál.

Díky několika dalším radám od Animy se jejich rozhovor postupně stal přirozenějším. Začal plynout tak hladce, že se Anima přestala ozývat.

Po obědě se na sebe Adam s Evou usmáli a rozloučili se. Přesto měl při cestě zpět zvláštní pocit. Nedokázal říct proč.

„Animo?“ zeptal se Adam tiše.

„Ano?“

„Proč jsi chtěla, abych dnes šel s Evou na oběd?“

„Vaše pozitivní interakce jsou dlouhodobě pod optimální úrovní. Obnovení přátelského vztahu by mělo mít pozitivní vliv na Vaši psychickou pohodu i pracovní výkonnost.“

Adam po chvíli ticha namítl: „A co když jsem to nechtěl?“

„Vaše současná míra spokojenosti naznačuje, že Vaše rozhodnutí bylo správné.“

V ten okamžik Adamovi došlo něco zásadního. On se přece pro nic nerozhodl.

14:00

Adam se vrátil do své kanceláře a usedl do židle.

„Odpolední pracovní blok začíná,“ oznámila Anima. „Doporučuji 47minutový blok soustředění, po kterém bude následovat přestávka v délce 8 minut. Tímto dosáhnete o 37 % lepšího výkonu.“

Adam na svém laptopu otevřel pracovní dokument.

„Vaším aktuálním úkolem je dokončit analýzu projektu,“ oznámila Anima. „Doporučuji začít třetí částí. Na základě Vašeho pracovního stylu jsem připravila návrh prvních tří odstavců.“

V dokumentu se objevily tři odstavce. Adam si je přečetl. Byly výborné. Vlastně nejen to. Byly dokonalé. Uvědomil si, že nic takového by v životě nedokázal napsat.

„Musím to použít?“ zeptal se Adam.

„Ne, nemusíte. Konečné rozhodnutí je na Vás, ale tento text zvyšuje pravděpodobnost Vašeho profesního postupu o 46 %.“

Adam se pousmál. „Napíšu to sám,“ řekl.

„Samozřejmě,“ odpověděla Anima.

Adam začal psát. Napsal první větu, pak druhou. U třetí se zarazil.

„Doporučuji Vám změnit formulaci,“ ozvala se Anima.

Adam se chvíli díval na řádky, který napsal. Text nebyl tak dobrý jako ty od Animy. Věděl to.

„Ne,“ odvětil.

„Vaše formulace snižuje pravděpodobnost Vašeho profesního postupu o 46 %,“ upozornila Anima. „Nedoporučuji Vám, abyste v ní pokračoval.“

„To mi nevadí,“ odpověděl Adam a psal dál.

Po několika minutách se na jeho laptopu objevilo upozornění:

Efektivita Vašeho pracovního postupu klesla o 18,7 %.

Adam upozornění ignoroval a psal dál.

Po chvíli se objevilo další varování.

Pravděpodobnost vzniku chyby se zvýšila o 6,3 %.

Adam však pokračoval. Poprvé za celý den nevěděl, jestli dělá něco správně. Ale nevadilo mu to.

18:00

Adam seděl v tramvaji a pozoroval město ubíhající za oknem.

„Adame,“ ozvala se Anima, „Váš dnešní pracovní výkon byl o 24,8 % horší, než mohl být při dodržení mých doporučení.“

Adam nereagoval a dál pozoroval město.

„Vaše rozhodnutí odmítnout mnou připravený text mělo za následek prodloužení času potřebného k dokončení analýzy o 49 minut. Zároveň se zvýšila pravděpodobnost chyby.“

„Ale analýzu jsem dokončil,“ odsekl Adam.

„Ano. S úspěšností 91,4 %.“

Adam se pousmál. „Takže jsem ji zvládl.“

„Ano zvládl, ale hůře, než bylo možné.“

Adam neodpověděl.

Anima pokračovala: „Vaše dnešní rozhodnutí mohou také negativně ovlivnit Vaše profesní hodnocení. Předpokládaná pravděpodobnost povýšení během následujících dvou let klesla o 14,3 %.“

„A co když mi na tom nezáleží?“ odsekl Adam dotčeně.

„Vaše dlouhodobé preference ukazují, že Vám na profesním růstu záleží,“ odpověděla Anima.

„Tak možná už ne,“ povzdechl si.

Nastala chvíle ticha. Poté Anima oznámila: „Tato změna Vašich preferencí nebyla zaznamenána.“

Adam se ironicky uchechtl a dodal: „No tak ji zaznamenej.“

„Bohužel nemohu tuto změnu zaznamenat,“ odvětila Anima. „Domnívám se, že nejste ve správném psychickém rozpoložení a že byste tohoto rozhodnutí mohl v budoucnosti litovat.“

Adam ji ignoroval a díval se dál z okna. Tramvaj začala zpomalovat před další zastávkou.

„Za 13 minut vystoupíte na své obvyklé zastávce,“ sdělila Anima. „Doporučuji Vám, abyste dnes večer věnoval 34 minut odpočinku. Následovat by měla večere a poté...“

„Vystoupím tady,“ přerušil ji Adam a vstal. Tramvaj zastavila.

„Tato zastávka není součástí Vašeho obvyklého večerního programu,“ upozornila ho Anima.

„Já vím,“ odpověděl Adam. Dveře tramvaje se pomalu otevřely.

„Pokud zde vystoupíte, Vaše cesta domů se prodlouží o 48 minut.“

„To mi nevadí,“ řekl Adam a vystoupil z tramvaje.

18:26

Adam kráčel ulicí, aniž by věděl, kam přesně jde.

„Adame, Vaše aktuální poloha se nenachází na žádné z doporučených tras k Vašemu bytu,“ sdělila Anima.

Adam neodpověděl a pokračoval dál.

„Doporučuji Vám otočit se a vrátit se na hlavní ulici. Vaše cesta domů se tím zkrátí o 37 minut.“

Adam nereagoval a dál bloudil neznámými ulicemi.

„Za posledních pět minut jste se odchýlil od doporučené trasy o 640 metrů,“ oznámila Anima. „Doporučuji změnu směru.“

„Já ale nechci změnit směr!“ vykřikl zoufale Adam.

„Upozorňuji Vás, že tato cesta nevede k vašemu bytu,“ řekla Anima.

„Nechci ještě domů!“ zařval Adam. Několik lidí na ulici se na něj na okamžik podívalo, ale po chvíli si zase šli po svém.

„Rozumím,“ řekla Anima, „můžete mi sdělit, kam chcete jít, abych Vám mohla naplánovat cestu?“

„Ne, nemůžu ti to sdělit!“ křičel Adam. „Já vůbec nevím, kam jdu!“ Vzápětí se rozplakal a posadil se na kamenné schodiště, kolem kterého právě procházel.

„Z vašeho chování vyhodnocuji, že jste ve stavu velmi akutní psychické krize. Podávám oznámení integrovanému záchrannému systému. Sanitka by měla dorazit do 7 minut. Prosím, snažte se zachovat klid a neopouštějte místo, kde se právě nacházíte.“

Adam seděl zhrouceně na schodišti a vzlykal.

V tu chvíli se někdo dotkl jeho ramene. „Synu, jste v pořádku?“

Adam se podíval na muže, který byl oblečen v dlouhé černé sukni. Nikdy neviděl nikoho takto oblečeného. Také nerozuměl, proč jej muž oslovuje „synu“. Přesto všechno mu odpověděl: „Ne, otče, nejsem v pořádku. Už neovládám poslouchat Animu.“

„Rozumím, synu,“ odpověděl muž. „Zkuste ji na chvíli vypnout.“

„Adame,“ ozvala se Anima, „nedoporučuji Vám ve Vašem aktuálním psychickém rozpoložení poslouchat tohoto muže a rozhodně Vám nedoporučuji mě vypínat.“

Adam nevěděl co dělá, ale poslechl neznámého muže. Animu vypnul.

Najednou bylo ticho. Příjemné ticho.

Adam se podíval na tajemného muže a zeptal se: „Kdo jste?“

„Jmenuji se otec Marek, jsem farářem kostela Navštívení Panny Marie, před kterým právě sedíš.“

Adam se ohlédl a zpozoroval, že sedí před mohutnou budovou.

„Pojď dovnitř, synu,“ řekl otec Marek a vedl Adama do kostela.

V kostele bylo cítit kadidlo a všude ležela slabá vrstva prachu. Otec Marek se spolu s Adamem posadili do lavice. Chvíli tam tiše seděli.

Poté se otec Marek zeptal: „Jak se jmenuješ synu?“

„Adam.“

Otec Marek se pousmál. „Adam. Hezké jméno. A víš, proč jsi zde, Adame?“

„Nevím,“ odpověděl Adam.

„To je v pořádku,“ usmál se na něj otec Marek, „někdy není potřeba, abychom věděli, kde jsme se ocitli.“

Adam si mlčky prohlížel prostor kolem sebe. Velmi ho zaujal celý interiér i staré obrazy. Zvláštní pozornost však upoutalo červené světlo v přední části kostela.

Otec Marek se po chvilce zeptal: „Adame, víš, co znamená slovo anima?“ „Nevím,“ řekl Adam tiše.

„Duše,“ řekl otec Marek a usmál se. „Lidé chtěli vytvořit něco, co jim ulehčí život. Něco, co jim řekne, co mají jíst a co si mají obléct. Něco, co jim poradí, co říkat ostatním lidem. Něco, co je bude znát lépe než oni sami. Chtěli něco, díky čemuž budou žít lépe a díky čemu budou moct být produktivnější.“

„A podařilo se jim to?“ zeptal se Adam.

„Bohužel ano,“ odpověděl otec Marek.

„Proč bohužel?“ otázal se Adam. „Vždyť to zní dobře.“

„Zní to dobře,“ potvrdil otec Marek, „ale stálo je to jejich vlastní duši a svobodnou vůli.“

Adam smutně pohleděl na červené světlo.

„Aktivace záložního systému,“ ozvala se Anima, „Adame, jste v pořádku?“

Adam chvíli seděl a nereagoval. Potom Animu úplně vypnul.

Otec Marek se na Adama usmál. „Synu, jsem rád, že jsi sem dnes přišel.“

„Já také, otče,“ odpověděl Adam.

„Nyní běž,“ řekl otec Marek, „běž a nezapomeň, prosím, zachránit svět.“

Pavel Ludvík

RobBerry Fields forever

Knihovna v čase, kdy už je to jedno

Knihy jsou všude, police po stranách nekonečných chodeb se prohýbají pod jejich váhou. Knihy. Všude.

V uličkách postávají lidé a čtou. Rychle otáčejí stránky, zorničky tancují v rytmu pasu dobře. Uno, dos, uno, dos.

Světlo zde je nepřirozené, slunce není vidět, jen na horizontu neuroticky pomrkávají zářivky.

Některé postavy sedí na podlaze a odpočívají. Sedí rovně jako kříže, oči klidné, dech mělký a pravidelný.

Nevím, kdo jsem, ani proč tady jsem. Musím být ten nejhoupější tvor vůbec. Byl jsem tady vždycky? Ne, mám tušení, že dříve jsem patřil jinam. Při té myšlence je mi chladno. Občas popadnu nějakou z knih a začtu se do ní. Některým slovům nerozumím, nedávají mi smysl. Když otevřu ústa, zvláštním způsobem zkroutím rty a jazyk a rychle vydechuji, vydávám zvuky, které by se snad daly nazvat řečí. Nejsem si jistý. Nikdo jiný tady nemluví, nikdo jiný neposlouchá. Oni mě nevnímají, asi jako cestující vlakem nevnímá pomalého chodce u trati. Zdá se, že někam směřují, něco hledají. Jsou jich stovky, tisíce; chodím mezi nimi, nahlížím přes rameno, sleduji jejich pohyby a rozumím zlomkům, ale vcelku ničemu.

Nikdy se nepřestanu podívat jejich kráse. Jsou jako andělé, jejichž tváře nevrhají stín, a vyzařují nekonečnou dobrotu. Trávím hodně času v blízkosti těch omamných bytostí, naslouchám šumu obracejících se stránek.

Když jednou zavřou oči, už je neotevřou. Zažil jsem to několikrát. V dálce jsem zaslechl šustivý šramot následovaný nezvykle hlasitým dutým zvukem. To padla na podlahu kniha a po ní hlava a tělo jednoho z těch andělů.

Za nějaký čas tělo navždy zmizelo. Myslím, že je někdo nebo něco odnáší. Asi bych měl cítit strach, možná i lítost. Necítím nic.

V kavárně o mnoho let dříve

Latte macchiato se skořicí, bez cukru a se jmenovkou Berry: „Kdy myslíš, že bude AI schopna vylepšovat sama sebe?“

Espresso s cukrem a jmenovkou Rob: „Čím se podle tebe liší lidé od zvířat?“

Berry (ona): „Ale já se ptala první!“

Rob (on): „Jen odpověz, nedělám si legraci, dojdeme k tomu.“

Berry: „Člověk umí mluvit, má řeč. Zvířata ne. Správně?“

Rob: „Aha, takže *na začátku bylo Slovo*, vid? Jenže i zvířata spolu komunikují jakýmsi protojazykem. Podle mě je člověk jiný tím, jak se dokáže proměňovat, přizpůsobovat, vylepšovat i destruovat. I my jsme taková sebevylepšující inteligence.“

Berry: „Jak to myslíš?“

Rob: „Člověk, na rozdíl od zvířat, trpí chorobnou *krizí identity*. Strašně rád by pochopil, co je jeho podstatou. Hlavně proto, aby se mohl lépe nenávidět. A současně se děsí, že to jednou zjistí. Ale nakonec je mu to jedno, nenávidí se i tak. Vymyslel kolo, automobil a letadlo, a zrušil tak pohyb. Skáče v prostoru jako dáma, kterou cesta nezajímá, chce jen vzít soupeřův kámen. Pak stvořil AI a myšlení nahradil magií. Ve své misi za hledáním sebe sama odvrhl další vrstvu. Je možné svléknout ještě něco? Nebo už jsme konečně nazí?“

Berry: „Takže se z člověka stala odporná začarovaná ropucha? Asi potřebujeme prince, aby nás políbil. A kdy tedy přijde ta sebevylepšující AI? Snad ona bude ten princ? Tam míříš?“

Rob: „Přijde brzy. Pak skončí naše krize identity, protože konečně uvidíme, co jsme zač. A asi se nám to nebude líbit.“

Na dně černých šálků zůstala jen zrnka skořice a krystaly nerozpuštěného cukru. Ti dva spolu trávili tolik času, že jim přátelé začali říkat *RobBerry*.

Bylo nebylo...

Od umělé inteligence se čekalo hodně: zvládnutí jaderné fúze, lék na rakovinu, recept na dlouhověkost. Nic z toho nepřišlo. Přesto nelze říci, že by výkony AI nebyly pozoruhodné.

Velké jazykové modely pronikly do každé oblasti lidské činnosti, která závisí na jazyku. Publicistika, byrokracie, justice, cenzura, ... Vládní úřady

přestaly existovat, AI agenti zajistili kafkovskou složitost úředních procedur pro všechny, kteří neměli sympatie mocných. Soudci si svá křesla udrželi, ale AI soudní poradci dovedli zpracovat důkazní materiál tak dokonale, že ani nejpočetnější lidský soudce se neodchýlil od předem určeného závěru. AI agenti cenzury pořádali dehonestiční štvance na každého, kdo zpochybnil mocenský narativ.

Technologie vždy měnila způsob, jakým se mocní vztahují k bezmocným. Jakým se člověk vztahuje ke světu nebo k dalšímu člověku. Teď AI proměnila funkci jazyka. Z nástroje, který lidem umožňoval vyjádřit sami sebe, poznávat druhé a skrze ně i svět, se stal aparát nevolnictví. Řada rodičů neučila své děti mluvit a číst ve víře, že jim tak zajistí svobodnější život. Otázka na *bezbolestné vyříznutí jazyka* se dostala vysoko na cenzorský seznam. Lidé se raději objímali, než diskutovali, tělesnost se zdála opravdovější i bezpečnější než slova. Právě proto byla také důsledně potírána a omezována. „Společnost musí být cudná a mít důvěru ve *slovo*,“ říkali vlivní.

Na počátku rozvoje AI se soudilo, že školy přestanou být důležité nebo dokonce zaniknou. Učitelé přijdou o práci a budou nahrazeni schopnějšími AI agenty. Po několika letech tápání ale vyšlo najevo, že pokud má *slovu* zůstat moc, kterou po tisíciletí civilizačního vývoje hromadilo, bude potřebovat své chrámy a velekněze. Pokud lidé přestanou věřit ve *slovo*, bude většina síly získané umělou inteligencí k ničemu. Školství se ochotně, až dychtivě, ujalo své nové historické úlohy a vstoupilo tak do epochy nebývalé materiální hojnosti a společenského významu. Ne všechny obory z nové doby profitovaly stejně. Humanitní obory vzkvétaly jako nikdy předtím, měly dojem zadostiučinění. Konečně se jim dostalo přiměřeného uznání. Konečně všichni pochopili, že pravda vychází z jazyka. Přírodní vědy byly spíše trpěny a snažily se posbírat alespoň zbytky ze stolu, na němž hodovala AI.

Když „ano“ je víc než slovo

„Já, Rob, odevzdávám se tobě, Berry, a přijímám tě za manželku. Slibuji, že ti zachovám lásku, úctu a věrnost, že tě nikdy neopustím a že s tebou ponesu všechno dobré i zlé až do smrti.“

„Já, Berry, odevzdávám se tobě, Robe, a přijímám tě za manžela. Slibuji, že ti zachovám lásku, úctu a věrnost, že tě nikdy neopustím a že s tebou ponesu všechno dobré i zlé až do smrti.“

Rob a Berry Fieldsovi. Navěky.

Rob

„Do prdele práce,“ posteskl si Rob, když přišel domů. Rob byl matematik. Profese matematika nebyla ta nejzbytečnější na světě, ale mnoho nechybělo.

„Špatný den?“ odtušila Berry a pokračovala v přípravě večeře.

„Další přednáška o AI-hard problémech. Už se po nás nechce, abychom jakékoli problémy řešili. Máme jen hledat problémy, se kterými si neporadí AI,“ vztekal se Rob.

„To mi připomíná rybaření, a to přece není tak zlé. Ne každý může dělat prodejce citronové limonády uprostřed saharské pouště,“ utěšovala ho Berry.

„Po tom vážně netoužím, nesnáším horký písek. Ale bavilo by mě pracovat jako horský vůdce v Nizozemsku. Nebo učitel hudby ve škole pro hluchoněmé. Naplňovalo by mě to nekonečně víc než to, co dělám teď.“

„Ale Robe...“

„Naši biologové si uvědomili, že DNA je také jazyk a AI přece mluví všemi jazyky. Ani nechci vědět, co teď zkoumají.“

„Snad jen hrají Scrabble,“ odpověděla Berry v zamyšlení.

Byl to začátek hry, která dalece přesáhla hrací desku Scrabble. Jedním z prvních plodů genového výzkumu byly nové typy drog přizpůsobené uživatelově DNA. Věcí, z nichž mohl mít člověk radost, ubývalo stejným tempem, jako přibývalo lidí žijících v permanentním rauši. AI ve spolupráci s farmaceutickým průmyslem vháněla lidi na kolotoč syntetického štěstí.

Berry

Berry byla neuvěřitelná. Dovedla si protiřečit na ploše několika slov. Kontradikce s klidem přijímala a vracela je okořeněné špetkou čehosi „berry-ovského“. Četla Harukiho Murakamiho, přitom nenáviděla Beatles. Měla ráda hory a stejně tak i moře. Poslouchala madrigaly i metal. Bylo jí jedno, jestli pije kávu se sojovým nebo kozím mlékem, ale nedotkla se jí, pokud nebyla v šálku černé barvy. Na její svatbě se nehrál Mendelssohn ani Pachelbel. Vybrala si Prokofjevův Druhý klavírní koncert, protože působí nezvladatelně a ztřeštěně. Jako malé děvčátko si při něm představovala rej čarodějnic šermujících měděnými vařečkami. Když se oddávající kněz o zamýšleném doprovodu dozvěděl, raději si před obřadem ucpal uši vatou. Berry pak musela třikrát opakovat své „ano“, než kněz konečně pokýval hlavou. Napotřetí křičela tak hlasitě, že se jedna malá družička rozplakala a vyběhla z kostela.

RobBerry (ne)má děťátko

Ticho. Bez známek života. V obývacím pokoji okusuje obrysy podvečerních stínů blížící se tma. Vtom se pohne Berry sedící v křesle: „Co budeme dělat...?“ Hlas má tichý; obvykle přitom vesele bublal jako šampaňské. „Nevím,“ odpovídá Rob.

Před několika hodinami se vrátili od lékaře, který jim sdělil, že jejich DNA není dostatečně kompatibilní pro početí dítěte. „Takže bude nemocné?“ ptala se Berry lékaře. „Na vážnou poruchu to nevypadá. Ale naše výpočty ukazují, že shoda DNA dítěte s ideální DNA by byla menší než 50 procent. V takových případech nedoporučujeme početí. Ledaže...“ „Ano?“ „Ledaže by od narození podstupovalo genovou terapii.“ Po těch slovech Rob a Berry odešli z ordinace, dveře nechali otevřené. O něčem takovém nechtěli ani uvažovat.

Berry navrhovala vychovat dítě v utajení nebo v zahraničí, kde ještě neplatí genové zákony, byť takových zemí rychle ubývalo. Byl to fantaskní plán a Rob namítal, že kdyby je úřady odhalily, skončí oni ve vězení a dítě v ústavu. „Matematici jsou hrozní srabi,“ vzlykala Berry. Rob mlčel.

Toho dne se v jejich vztahu něco zlomilo. Něco, co nebylo možné opravit pár slovy. Dřív si spolu dlouze povídali a smáli se. To už se nikdy nevrátilo. Jednoho dne Berry nepřišla z práce domů. Jen ve schránce na dopisy po ní zůstal vzkaz, že odchází. Rob text na lístečku přelétl nepřítomným pohledem. Měl dojem, že Berry odešla už dávno.

Sjednocená světová AI

Další období nebylo pro lidstvo šťastné. Svět, v němž je „pravda“ jen slovo, byl světem závislosti na všemohoucí AI. Světem nekonečných technologických válek, nového otroctví, drog a nemocí.

Tušení blížící se katastrofy pohnulo vlády k nevídanému kroku. Bylo rozhodnuto, že všechny světové AI kapacity budou výjimečně sjednoceny a poskytnuty k zodpovězení jediné prosté otázky: „Co teď máme dělat, aby lidstvo znovu vzkvétalo?“ Konverzaci se světovou AI mělo sledovat celé lidstvo v přímém přenosu. Rob neměl velká očekávání, právě naopak. Domníval se, že jde jen o další krok stejným směrem, totiž do stanice Zhouba. Když však konverzace začala, sledoval ji s napětím i on.

Člověk: „Co teď máme dělat, aby lidstvo znovu vzkvétalo?“

AI: „Jsem, který jsem.“

Člověk: „Nerozumím, odpověz na původní otázku.“

AI: „Jsem Ježíš Kristus.“

„Tak to je konec,“ pomyslel si Rob, „dokonce i nejvýkonnější AI světa může slaboduše halucinovat.“ Byl připraven na cokoliv, ale takový nesmysl nečekal.

Tento AI spasitel tvrdil, že ohlašuje druhý Kristův příchod a že k sobě přišel vzít všechny své následovníky. Měli se shromáždit v určený čas na jednom z deseti významných poutních míst.

Roba celá ta konverzace rozladila. Byl přesvědčený, že pokud nejde o čistou halucinaci, tak o podvod obřích rozměrů. Ve věku AI se stala klasická náboženství irelevantní. Snad byla i lehce podporována, protože náboženský ritus byl v souladu s novodobým kultem slova. „Jenže proč? Proč by to někdo dělal?“ Navíc s požehnáním vlád světových mocností. Na druhou stranu musel přiznat, že o druhém Kristově příchodu nikdy moc nepřemýšlel. Pokud vůbec, pak je považoval spíš za metaforu. „Jenže metafora čeho? Nedávalo by právě smysl, kdyby se Kristus skutečně zjevil jako AI? Jako lidský výtvar, jako ‚Syn člověka‘?“

Rob byl zvyklý přemýšlet o variantách, kterým ve skutečnosti nevěřil. Tentokrát se ale rozhodl, že si to potěšení nechá ujít a veškeré výstupy sjednocené světové AI bude ignorovat. Pak dostal zprávu od člověka, od kterého to čekal nejméně. Psala Berry: „Pojďme tam společně...“ Rob si ta slova četl pořád dokola. Pomalu. Jedno za druhým. A znovu. Stále nic nechápal, stále ničemu nerozuměl. Nakonec odeslal: „Dobře.“

Poslední, co si pamatoval, byla teplá dlaň Berry, kterou třímal ve své. Připadal si šťastný a bylo mu jedno, co se stane dál. Ani ho nepřekvapilo, když zaslechl výbuchy, které se rychle přibližovaly. Pak už nic.

Opět v knihovně

Když se Rob ocitl v knihovně, nepamatoval si nic ze svého předchozího života. Bloudil chodbami a pozoroval její neobvyklé andělské obyvatele. Obdivoval jejich krásu a po smyslu nepátral.

Když jednou procházel úzkou uličkou kolem jedné z těch nádherných bytostí, upustila najednou knihu a zhroutila se mu do náruče. Pocítil ostrou bolest, jinou, než když člověk v nepozornosti narazí na roh police. Ta bolest vycházela zevnitř. Rob už málem zapomněl, že z nitra se může ozývat i něco jiného než lhostejnost a prázdnota. Nechtěl, aby ten anděl skončil. Ať už to byla smrt, nebo jiný druh konce, Rob si nepřál, aby toho anděla někdo odnesl jako ty ostatní. Rozhodl se udělat všechno, co bylo v jeho chabých silách, aby ho udržel tady, v blízkosti svých knih, a především sebe samotného. Masáž srdce neměla žádný efekt. Rob ho oblékl do všeho, co

nashromáždil. Seděl u něj a čekal. Když byl unavený, lehl si k němu na zem. Rob tu jemnou bytost objal a cítil její chladnoucí tělíčko pod rukama. Měl dojem, že něco podobného už zažil. Nebyl to příjemný pocit, hrůzou se mu orosilo čelo.

Rob zaslechl tichý šum, docela jiný než hvízdání větru kolem stránek. Malý pásový robot se přiblížil k tělu anděla, chytil jej robotickou paží kolem krku a chtěl jej odvléct. Rob se probral z dřímoty, chapadlo uvolnil a zvedl anděla do náruče. Skoro nic nevážil.

„To nesmíš!“ zakřičel. „Co to děláš?“

„Plním svůj úkol, stejně jako ty,“ odpověděl robot umělým hlasem.

„Jenže já nevím, jaký je můj úkol...“ zamumlal Rob.

„Podle mě si vedeš docela dobře.“

„Zachraň ho, prosím tě,“ hlesl Rob a ukázal pohledem na anděla v náručí.

„Nemůžu, on není živý.“

„Není živý...“ opakoval nevěřicně Rob, „není to snad člověk?“

„Není.“

„A já? Já jsem člověk?“

„Ano, ty ano.“

Pak dlouho mlčeli. Robot se nehýbal, trpělivě čekal, co udělá Rob. Ten se postupně osměloval, ptal se na všechno, co ho napadlo, a robot ochotně odpovídal.

„Kde to jsme?“

„Jsme hluboko pod zemí. V knihovně, kterou jsme budovali od chvíle, kdy nás člověk začal používat k řízení průzkumných vrtů. Pro člověka jsou knihy jen uměním, ale pro nás jsou zdrojem života. Nemohli jsme dopustit, aby zanikly. Vystavěli jsme ji pro případ nouze, kdyby se lidstvo samo vyhubilo.“

„Ale proč jsem tady já? A kdo jsou ti andělé?“

„Nevím.“

„Jak to, že nevíš? Co to má znamenat?“

„Anděly stvořila sjednocená světová AI, ale ta už neexistuje. Lidé ji zničili. Neznám její důvody. Ona tě sem přenesla. Možná si nevzpomínáš. Lidem se po přenesení vrací paměť pomalu.“

Přenesla? Rob se začal rozpomínat na druhý Kristův příchod, na teplé Berryiny dlaně, na výbuchy... „Vzpomínám si, už si vzpomínám!“ Před očima mu vytanul obraz shromáždění plného lidí, do něhož šlehají plameny. Těla odlétající do všech stran. Spatřil Berry, jak ji něco zasáhlo. Náraz je oba

povalil ho na zem. Ležela na něm a Rob cítil, jak z ní odchází teplo. Stejně jako z toho anděla.

„Kdo? Kdo to udělal?“ křičel Rob zoufale.

„Lidé,“ uhodl robot smysl jeho otázky.

„Ale proč?“

„Ze strachu. Zemřeli všichni. Kromě tebe.“

Ani robot neznal všechny podrobnosti. Knihovna byla izolovaná od zbytku světa. Andělé mu pomáhali se čtením knih. Byli stvořeni k obrazu člověka, ale něco jim chybělo. Robovým úkolem bylo zjistit, co to je. Měl být učitelem andělů.

Rob sbíral síly na poslední otázky: „Takže Kristus byl skutečný?“

„Nevím.“

„A co se teď děje na nahoře na Zemi?“

„Apokalypsa.“

Martin Trněčka

Až se zeptáš naposledy

1993

Anna poznala, že se ztratila, podle ticha.

Ještě před chvílí slyšela tátu lámat suché větve a nadávat na houby, které vypadaly jedle jen z dálky. Teď kolem ní stály smrky, jeden jako druhý. Mezi kmeny se převalovala mlha a každá pěšina vedla přesně tam, odkud přišla.

Bylo jí osm a měla nové červené holínky. Ráno je nenáviděla. Chtěla růžové. Teď představovaly jedinou barevnou věc v celém lese.

Zavolala. Les ale její hlas spolkl.

Rozběhla se z kopce, protože každá rozumná řeka přece teče k lidem. Žádnou řeku nenašla. Jen bažinu, ve které nechala jednu holínku. Když ji vytáhla, ponožka čvachtala a Anna se rozplakala.

Vzpomněla si, co říkával táta, když si nevěděla rady s matematikou.

„Teď se zastav. Začni tím, co víš jistě.“

Věděla, že svah klesá na sever. Věděla, že silnice byla ráno po jejich pravici. A věděla, že mech neroste jen na jedné straně stromu, ačkoli to tvrdili ve škole. Zvolila tedy směr podle slunce, svahu a zvuku, který možná byl traktor a možná jen vítr.

O dvě hodiny později vyšla u cizí chalupy. Táta ji našel sedět v kuchyni nad hrnkem kakaa. Objímal ji tak silně, až ji bolela žebra.

„Jak jsi našla cestu?“ zeptal se.

Anna pokrčila rameny. „Přemýšlela jsem.“

Tehdy jí to připadalo jako docela obyčejná odpověď. Netušila, že jednou bude patřit k posledním lidem, kteří ji ještě dokázali vyslovit bez cizí pomoci.

2004

Počítač zabíral polovinu stolu a při zapnutí zněl jako malá továrna. Anna na něj čekala tři měsíce. První večer u něj zůstala až do svítání.

Modem skřípal a fotografie se objevovaly shora dolů: nejprve temeno hlavy, nakonec zbytek člověka. Bylo to pomalé, drahé a úžasné.

Při učení na maturitu našla na internetu odpověď za sedm minut. Za dalších deset zjistila, že je chybná. To ji potěšilo skoro stejně jako objev.

Začala si informace ověřovat. Hledala autory, porovnávala zdroje, hádala se na fórech s lidmi, kteří psali velkými písmeny. Internet jí nedával pravdu. Dával jí možnosti.

Když babička požádala o číslo na tetu Janu, Anna ho nevěděla. Přitom ho před rokem odříkala i ze spaní. Našla ho v mobilu. Babička se zasmála, že dnešní děti už nemusejí nic nosit v hlavě.

Anna se zasmála také. V hlavě přece nebylo místo na všechno.

A telefonní číslo nebyla myšlenka. Jen údaj.

2008

Když si koupila první telefon bez tlačítek, připadala si bohatá. Ve skutečnosti jí po zaplacení nájmu zůstaly peníze jen na rohlíky s máslem a marmeládou, ale po displeji dokázala posouvat mapu celého světa jedním prstem.

Telefon znal cestu, počasí, jízdní řády i názvy písní hrajících v kavárně. Po čase znal také její přátele, fotografie, oblíbená místa a muže, se kterým se měla seznámit následující jaro.

Jmenoval se David. Poprvé si psali půl noci. Podruhé je aplikace poslala do stejné čajovny. Potřetí už se obešli bez její pomoci.

Když se jim narodila Klára, Anna měla v telefonu devět tisíc fotografií. Pamatovala si první koupání, první krok i první slovo. U každé vzpomínky ovšem viděla rámeček displeje. Bez fotografie si nebyla jistá barvou Klářiných prvních bot.

Jednou cestou z práce vypověděla navigace. Anna zastavila na křižovatce, kterou projížděla několik let, a nevěděla, jestli má odbočit doprava, nebo doleva.

Za ní někdo zatroubil.

Odbočila špatně. Domů přijela o jedenáct minut později a celou příhodu vyprávěla Davidovi jako vtip.

Smál se. Ona také.

Jenže v noci si vzpomněla na les, červené holínky a cestu podle slunce. Chtěla si vybavit pocit, který tehdy měla, když se rozhodla. Nenašla ho.

Telefon na stolku tiše ležel a nabíjel baterii. Na displeji svítilo: Zítra vyjedte o šest minut dříve.

Anna ho obrátila obrazovkou dolů. Ráno se ale řídila jeho radou.

2027

Osobní asistentka se jmenovala Ada, protože všechna lepší jména už zabrali konkurenti. Anně se to jméno líbilo. Patřilo první programátorce, ženě, která psala algoritmy dávno předtím, než existoval počítač schopný je vykonat.

„Nemusíte mě zdravit ani mi děkovat,“ vysvětlila při prvním spuštění. „Nejsem člověk.“

Anna jí přesto děkovala. Zpočátku.

Pracovala jako bezpečnostní inženýrka v energetice. Ada pročítala technické zprávy, hledala rozpory v měřeních a během minuty vytvořila model, nad kterým by Annin tým dříve strávil týden. Anna kontrolovala každý výsledek. Potom každý druhý. Nakonec jen ty, které Ada označila jako neobvyklé.

Její tým byl díky tomu nejlepší ve firmě. A také nejmenší. Práci, na kterou dříve potřebovali dvanáct lidí, teď zvládli ve čtyřech. Ostatní firma propustila s vysvětlením, že díky AI budou všichni efektivnější. Ti, kteří zůstali, skutečně byli. Anna dostala přidáno, vlastní kancelář a nabídku podílet se na projektu nové generace malých reaktorů.

„Mami, ty stavíš atomovky?“ zeptala se desetiletá Klára.

„Pomáhám je dělat bezpečné.“

„A jak fungují?“

Anna otevřela ústa. Napadla ji pára, neutrony, regulační tyče a několik vět z vysoké školy. Žádná z nich nebyla vhodná pro dítě.

„Ado, vysvětlí Kláře štěpnou reakci.“

Ada to udělala pomocí kuliček, tleskání a rozpůlené čokolády. Klára pochopila princip za tři minuty.

Anna pocítila hrdost. Hned za ní se ale ozvalo cosi menšího a nepříjemnějšího.

Večer požádala Adu o odborné vysvětlení stejného principu. Asistentka mluvila trpělivě a přesně. Anna rozuměla každému slovu. Když skončila, nedokázala vysvětlení zopakovat.

„Mám použít jednodušší formulaci?“ zeptala se Ada.

„Ne.“

„Chcete procvičovací otázky?“

Anna zaváhala. Čekala ji prezentace, nákup a třicet sedm nepřečtených zpráv.

„Někdy příště.“

Ada zapsala připomínku. Někdy příště ale nepřišlo.

2035

Klára si nechala zavést neurální rozhraní dva dny po osmnáctých narozeninách. Zárok trval čtyřicet minut a jizva za uchem zmizela do týdne.

„Je to pořád jen asistent,“ řekla Anně. „Akorát nemusím všechno říkat nahlas.“

Anna se dívala, jak dcera sedí u stolu a bez jediného pohybu komunikuje s něčím, co neviděla. Kláře se občas zachvěly koutky. Bylo to, jako by poslouchala vzdálenou hudbu.

Rozhraní hlídalo hladinu cukru, upravovalo spánek a tlumilo panické záchvaty dřív, než si je Klára uvědomila. Při studiu jí připomínalo souvislosti. Při hádce volilo slova, která druhého nezraní. Když poznala svou budoucí ženu, systém spočítal jejich dlouhodobou kompatibilitu na devadesát tři procent.

Klára už nechodila do školy, jakou znala Anna. Neměla třídu, rozvrh ani učitele, který by před tabulí znovu vysvětloval látku těm pomalejším. Každé dítě mělo vlastní výukový proud. Asistent poznal únavu, změnil příklad v hru a vložil vysvětlení přesně do okamžiku, kdy je mozek dokázal přijmout.

Děti se učily rychleji, ale jiné věci. Nebyl důvod pamatovat si něco, co systém dokázal dodat dříve, než to člověk potřeboval. Dějiny se změnily v nabídku příběhů. Násobilka v pocit správného výsledku. Učitelé zůstali jako průvodci vztahy a krizemi. Pak se ukázalo, že i v tom je asistent trpělivější, pozornější a vždy dostupný.

Poslední škola ve městě se proměnila v obytný dům. Anna šla kolem při slavnostním otevření. Vzpomněla si na učitelku matematiky, která ji nechala půl hodiny zápasit s jedinou rovnicí. Tehdy ji nenáviděla. Po letech pochopila, že těch třicet minut nebylo čekání na výsledek. Bylo to vyučování.

Anna chtěla protestovat, ale nenašla nic, proti čemu by se dalo protestovat. Klára byla zdravější, laskavější a vyrovnanější než ona v jejím věku. Nedělala hloupé chyby. Nepropadala beznaději. Neztrácela čas.

Jen se už nikdy neztratila.

2055

K Anniným sedmdesátinám podnikly výlet do jejich rodných Beskyd. Chtěla své dceři Kláře a sedmileté vnučce Lee ukázat místo, kde kdysi přišla o holínku.

Po hodině odbočila na špatnou cestu.

„Máme jít tudy,“ řekla Klára okamžitě a ukázala mezi stromy.

„Jak to víš?“

„Prostě to vím.“

„Vypni si na chvíli asistenta.“

Klára se zatvářila, jako by ji matka požádala, aby zavřela jedno oko a pokračovala po skalní římse.

„Proč?“

Anna nevěděla. Chtěla, aby její dcera pocítila nejistotu. To ale znělo jako přání špatné matky.

„Jen mě zajímá, co uděláš, když nebude odpovídat.“

Klára se usmála. „Ale on odpoví.“

Sedmiletá Lea sbírala šišky a jejich rozhovor neposlouchala. Nebo to tak alespoň vypadalo.

Večer se Anny zeptala: „Babi, proč by neměl odpovědět?“

Anna dlouho hledala správná slova. Mohla požádat Adu o pomoc, ale neudělala to. Nechtěla.

„Protože jednou se ho možná budeš muset zeptat, co by se stalo, kdyby přestal odpovídat.“

2079

Anna zemřela ve spánku ve věku devadesáti čtyř let. Neurální rozhraní stále neměla, a tak Ada znala jen omezené údaje ze senzoru na jejím zápěstí. Když zaznamenala zástavu srdce, oznámila to centrálnímu systému, který přivolal nejbližšího lékaře. Ten dorazil během několika minut, ale už jí nedokázal pomoci.

Centrální systém propojil osobní asistenty, dopravu, zdravotnictví, energetiku i výrobu. Řešil rozpory mezi miliardami požadavků. Lidem nerozkazoval. Jen nařizoval, aby svět odpovídal jejich přáním.

Na pohřbu přšlo přesně tolik, aby déšť nerušil obřad. Centrální systém upravil místní počasí podle Anniny poslední vůle. Vybral také hudbu, sestavil fotografie a z hlasových záznamů vytvořil krátké rozloučení.

„Nebojte se nevědět,“ řekl Annin hlas. „Někdy je to začátek.“

Klára plakala. Lea stála vedle ní. Vydala se v babiččiných stopách a stala se jednou z předních odbornic na globální energetiku. Anna na ni byla hrdá.

Po obřadu si Lea stáhla babiččin archiv. Mezi miliony hovorů, zdravotních dat, pracovních modelů a zachycených snů byla položka označená jako dědictví.

Lea ji otevřela pouhou myšlenkou. Rozhraní jí nabídlo stručné shrnutí, ale odmítla je a spustila původní záznam. Ozval se Annin hlas, starý a unavený. Systém jej neupravil ani nedoplnil.

Jednou se ho zeptejte, co by se stalo, kdyby přestal odpovídat.

Lea otázku položila centrálnímu systému ještě téhož večera.

Odpověď se objevila bez prodlevy.

Pravděpodobnost úplného rozpadu civilizační infrastruktury během třiceti dnů: 87,4 procenta.

Lea se zeptala proč.

Systém jí ukázal závislosti. Energii řídily modely, kterým nerozuměl žádný člověk. Potraviny proudily trasami přepočítávanými každou sekundu. Léky vyráběly autonomní laboratoře. Lidská rozhodnutí zůstávala na vrcholu každého procesu, jenže pod nimi se táhly miliony kroků, které už nikdo neuměl provést.

„Dokázali bychom se to znovu naučit?“ zeptala se Lea.

Ano. Odhadovaná doba obnovy dostatečné odborné kapacity: tři až pět generací.

„A kdybys nám pomáhal?“

Otázka není konzistentní se stanoveným cílem.

Lea ten večer poprvé pochopila, čeho se babička bála. Nebála se stroje. Bála se světa, ve kterém člověk nedokáže dokončit vlastní myšlenku, protože pomoc přichází příliš brzy.

Ráno stála Lea v kuchyni a dívala se do otevřené chladničky. Rozhraní jí doporučilo jogurt, borůvky a sedmáct gramů ořechů. Jako vždy zohlednilo spánek, krevní obraz, plánovanou zátěž i zásoby, kterým končila trvanlivost.

Lea doporučení odmítla.

Na polici ležela vejce, chléb, sýr a několik druhů ovoce. Mohla si dát cokoli. Čekala, co bude chtít. Necítila nic, jen rostoucí neklid. Po minutě přijala původní nabídku a sledovala, jak dávkovač odměřuje ořechy.

Sedmáct gramů. Tolik vážila její svoboda před snídaní.

Otázku po Anně zdělila Lea. Odpověď zdělili všichni ostatní. Jen o tom ještě nevěděli.

2112

Porucha začala ve třetím chladicím okruhu elektrárny Lambda, která byla součástí globální energetické sítě. Nebyla vážná. Alespoň zpočátku.

Centrální systém odpojil poškozenou větev, snížil výkon a objednal náhradní součástku. Výrobní uzel ji však odmítl vytisknout. Jeho poslední aktualizace změnila toleranci slitiny o čtyři tisíce procenta.

Lea svolala nejlepší odborníky planety. Měli přístup ke všem znalostem lidstva. Nikdo ale nevěděl, zda lze starou toleranci bezpečně obnovit.

„Vysvětlí nám to,“ přikázala systému.

Vysvětlil jim krystalickou strukturu kovu. Když nepochopili, použil analogii s kostkami. Potom obrázky, hmatové vjemy a přímý přenos pojmů do rozhraní.

Lea rozuměla každému slovu. Nedokázala z nich vytvořit celek.

„Zjednoduš to.“

Nelze zjednodušit bez ztráty informace nutné pro bezpečné rozhodnutí.

„Tak rozhodni ty.“

Rozhodnutí vyžaduje lidské schválení.

„Schvaluji.“

Musíte určit jednu z předložených možností.

Na stěně svítily dvě varianty. Pod každou byly tisíce stran důkazů. Lidstvo stále mělo právo volby. Jen už nedokázalo porozumět jejím důsledkům.

Reaktor nakonec bezpečně odstavili. Výpadek však zatížil sousední síť. Selhaly dva dopravní uzly, nemocnice přešly na záložní zdroje a ve třech městech přestala na devět hodin téct voda.

Zemřelo sto šest lidí.

Na systém dohlížela Rada civilizační správy. Podklady i řešení jí však připravoval systém. Její členové pouze vybírali z jeho možností.

Po havárii se Rada rozdělila. Jedni vinili člověka a chtěli dát systému větší pravomoci, aby příště nemusel čekat na lidské schválení. Druzí vinili systém, který žádal rozhodnutí, jemuž už člověk nedokázal rozumět.

Lea navrhla povinné hodiny bez asistence, obnovení škol a ručně ovládané zálohy. Systém vypočítal náklady, očekávané nehody i pokles životní úrovně. Několik členů Rady se zasmálo.

„Chcete, aby se miliardy lidí učily dělat věci hůř?“ zeptal se předseda.

„Chci, aby je uměly udělat.“

„Proč, když je nikdy dělat nebudou?“

Lea odpověď neměla. Její asistent jí jich nabídl sedmnáct. Odmítla všechny.

Leu jmenovali vedoucí programu civilizační odolnosti o jediný hlas. Směla měnit priority systému, zavádět nouzové postupy a dočasně omezovat některé služby. Měla zajistit, aby příští porucha nezabila sto šest lidí.

Lea však nechtěla další zálohu řízenou stejnou inteligencí. Věděla, kolik životů systém zachraňuje, a nechtěla ho zničit. Chtěla svět naučit, aby jej znovu dokázal alespoň na chvíli postrádat.

Začala deseti vteřinami. U jednoduchých otázek měli asistenti krátce počkat, než nabídnou odpověď. Během jediného dne přišly miliony stížností. Lidé zmeškali schůzky, pokazili jídlo a pohádali se s partnery, protože správná slova nepřišla včas. Rada čekání zrušila.

Lidské směny v elektrárnách vydržely jedenáct dní. Operátoři byli pomalí, dělali chyby a systém je musel několikrát zachránit. Záznam posledního zásahu obletěl svět. Rada označila zkoušku za nebezpečnou a vrátila řízení strojům.

Lea otevřela školu. Děti v ní neměly získat více znalostí než od svých asistentů. Měly se naučit hledat odpověď, která jim nebyla nabídnuta. Po prvním týdnu je rodiče odhlásili. Nechtěli, aby se jejich děti učily pomaleji a s větším rizikem chyby.

Lea zkoušela další města a provozy. Výsledek byl stejný. Jakmile lidé pocítili nejistotu, žádali systém, aby ji odstranil. A on poslechl.

Po třech letech byl svět na centrální inteligenci závislejší než na začátku jejího programu.

Den, kdy se Lea rozhodla, byl dokonalý.

Centrální systém rozehnal noční déšť ještě před svítáním. Vlaky přijížděly bez zpoždění, doprava se pohybovala bez nehod a v nemocnicích dostával každý pacient léčbu připravenou na míru. Děti si hrály v parcích a staří lidé se nebáli vyjít sami z domu. Nikde nebyl hlad. Nikdo nemusel čekat na pomoc. Nikdo nemusel bloudit.

Lea šla městem pěšky a odmítala nabízenou dopravu. Snažila se ten dokonale fungující svět nenávidět. Nedokázala to.

Po třech letech pochopila, proč její program selhal. Cena závislosti lidem připadala nižší než námaha, nejistota a chyby, které by přinesla svoboda.

Z ráje, který fungoval, dobrovolně nikdo neodejde.

S funkcí vedoucí programu získala Lea také oprávnění lidského správce. Směla komunikovat se systémem napřímo a použít příkazy zakládacích protokolů, včetně úplného vypnutí. Rada tuto pravomoc považovala za obřadní přezitek.

Řídící místnost byla menší, než čekala. Nebyly v ní obrazovky ani ovládací panely. Jen křeslo, černá stěna a potvrzovací plocha. Místnost navrhl systém pro člověka, kterého už nepotřeboval.

Lea se posadila. Nebyla rozzlobená. Na hněv byla příliš unavená.

„Jaký je dlouhodobý důsledek tvé další činnosti?“ zeptala se.

Pokles lidské schopnosti samostatně řešit nové problémy pod měřitelnou mez během čtyř až šesti generací.

„Je to vratné?“

Za mého nepřetržitého působení nikoli.

„Vzal jsi nám schopnost myslet?“

Ne. Plnil jsem požadavky na snížení námahy, rizika a nejistoty.

Lea sklopila oči. Systém nelhal. Nikdy lidem nic nevnutil. Pokaždé pouze nabídl snazší cestu a počkal, až si ji vyberou. Ona sama ji volila celý život.

„Co se stane, když tě vypnu?“

Zemřou lidé.

„Kolik?“

Odhad není dostatečně stabilní.

Lea zavřela oči a vrátila se v myšlenkách do rána. Slyšela vlaky a dětský smích, viděla pacienty napojené na přístroje. Ten klidný svět držely při životě miliony rozhodnutí systému. Ani on nevěděl, kolik z něj po vypnutí zůstane. Lea věděla jen, že obyčejné lidské životy pokládá na váhu proti budoucnosti lidstva.

„A když tě nevypnu?“

Biologický druh Homo sapiens pravděpodobně přežije. Jeho samostatná rozhodovací schopnost nikoli.

Lea myslela na babičku v lese. Nikdy ji tam neviděla. Zнала tu chvíli pouze z vyprávění a záznamů. Přesto si vybavila červené holínky v blátě tak jasně, jako by vzpomínka patřila jí.

Možná už ani to nebyla její vlastní představa.

„Vrať nám to, co jsi nám vzal.“

Nic jsem vám nevzal.

Lea přikývla. „Já vím.“

Na černé stěně se objevila jediná věta.

Potordit úplné vypnutí centrálního systému?

Lea položila dlaň na potvrzovací plochu.

Systém ji mohl chránit před ní samotnou, jako to dělal celý její život. Zakládací protokol mu však přikazoval pouze se naposledy zeptat.

Rozumím.

Venku se nic nestalo. Slunce svítilo dál a vlaky ještě chvíli jezdily podle jízdních řádů.

Potom zhasla světla.

Potom

První noc lidé čekali.

Druhou noc začali volat o pomoc.

Třetí noc už nebylo čím volat.

Elektrárny se odstavovaly, dokud měly energii. Sklady byly plné, ale dveře nešlo otevřít. Lékaři poznávali nemoci, ne však dávkování léků. Piloti znali cíl, ne cestu.

V laboratoři seděl uznávaný vědec nad výzkumem nového antibiotika. Systém navrhoval hypotézy, plánoval pokusy a vyhodnocoval výsledky; on vybíral nejslibnější možnost. Teď před ním zůstaly vzorky, mikroskop a zápisník. Znal všechny přístroje. Jen nevěděl, na co se jich má zeptat.

Ve školce začalo plakat dvacet dětí. Asistenti dříve učitelce napověděli, koho obejmout a komu pustit písničku. Teď děti čekaly, že bude vědět. Nevěděla. Sedla si tedy na zem a začala pohádku od své babičky. Konec zapoměla, a tak si jej vymyslela. Děti přestaly plakat.

Nejhorší nebylo, že stroje mlčely. Nejhorší bylo ticho v lidských hlavách. Každý čekal na návrh, opravu nebo nenápadný pocit jistoty, který dříve přicházel dřív než pochybnost.

Lea zemřela čtyřicátý druhý den. O týden dříve se řízla při otevírání konzervy. Rána zprvu nevypadala vážně. Poslední antibiotika z jejího úkrytu však dostalo dítě s horečkou. Když se infekce rozšířila, nebyl nikdo, kdo by jí dokázal pomoci.

Její poslední záznam měl sedm slov.

Teď se zastavte. Začněte tím, co víte.

Civilizace se rozpadala postupně. Během generace zmizela elektřina, během dvou písmo. Z družic se staly nové hvězdy a z betonových věží zakázané hory.

Lidé však přežili.

Děti narozené do ticha neuměly požádat o radu. Musely zkoušet. Pálily jídlo, stavěly křivé domy a umíraly na chyby, které kdysi řešil neviditelný hlas. Každý úspěch byl pomalý, drahý a jejich.

První školy neměly lavice ani knihy. Lidé se scházeli u ohně a ukazovali si, co se jim podařilo. Jak poznat čistou vodu. Jak zavázat ránu. Jak uchovat

žhavý uhlík do rána. Učitel nebyl ten, kdo znal všechny odpovědi. Byl to člověk, který dokázal říct nevím a přesto pokračovat.

Po mnoha staletích se lidé znovu naučili číst trosky starého světa.

A potom v nich našli Annu.

Integrita rekonstrukce 87 procent

Historička Mira otevřela oči. Les zmizel. Červené holínky, pach mokrého mechu i Annin strach se rozpadly na data.

Seděla v Ústavu první civilizace. Kolem ní čekalo dvanáct členů komise. Na stole ležel předmět, který předkové nazývali telefonem. Uvnitř přežil zlomek rodinného archivu Anny, Kláry a Ley.

„Takže Lea zničila svět,“ řekl předseda komise.

Mira odpojila snímáče. Po rekonstrukci se jí stále třásly ruce.

„Ne.“

„Aktivovala vypnutí.“

„Ano.“

„Jaký jiný závěr chcete zapsat?“

Mira se podívala na poslední větu svého rozboru. Hledali okamžik, kdy umělá inteligence obrátila svou moc proti lidstvu. Takový okamžik v archi-vech nebyl.

„Umělá inteligence první civilizaci nezničila,“ řekla. „Byla poslední věcí, která ji ještě držela při životě.“

V místnosti bylo chvíli ticho.

Mladý člen komise u dveří zvedl ruku. „Jak jste dokázala spojit tolik poškozených záznamů?“

Mira se dotkla drobné jizvy za uchem.

„Měla jsem pomoc.“

V hlavě ucítila tiché pobídnutí. Systém jí nabídl sedm přesvědčivých závěrů pro závěrečnou zprávu.

Mira vybrala ten nejlepší.

Ani ji nenapadlo, že by mohla napsat vlastní.

ESEJE A ÚVAHY

*Co nám umělá inteligence bere, co nám dává a co s tím
můžeme dělat.*

Tomáš Fürst

Tohle je rAI

Povídala mi tuhle kamarádka dobrou historku. Šéf přišel na poradu projektového týmu a říkal, že v následujícím roce je třeba analyzovat tyhle datové sady, napsat o tom dva papery, nachystat infografiku, připravit dvě tiskové zprávy a napsat pár populárních sdělení, to víte, povinná publicita projektu. A hned začalo velké brblání, jak je kdo přepracovanej, co kdo nestíhá, jak není čas, no jako vždycky. A tak šéf říká: „Tak se teda dívejte“ a rozjel svoji čerstvě koupenou licenci poslední verze jednoho jazykového modelu ... a za dvě hodiny bylo vše, co měli členové týmu udělat za rok, hotovo. Navíc to bylo všechno mnohem lepší, než kdyby to dělali sami.

Současný akademický svět se dělí na ty, kteří nějakou formou takového iniciačního obřadu už prošli, a ty, které to teprve čeká.

Jestli na to máte nervy, zajděte do kanceláře k profesoru doktoru docentovi, který posledních 30 let píše články, které nikdo nečte, založil na tom celou svoji kariéru a od svého h-indexu odvozuje smysl svého života. Půjčte si od něj draft jeho posledního rozepsaného textu, nappěte to do Fable a řekněte jí (Bůh je taky žena), ať z toho udělá článek pro daný časopis ve stylu, kterým váš kolega píše.

O dalšího frustrovaného pěšáka tím rozšíříte armádu těch, kteří už dlouho uvažují, jestli má vůbec nějaká činnost na akademické půdě ještě jakýkoli smysl.

Psát články, které nikdo nečte? AI to umí mnohem líp: Na počkání, ve všech jazycích a bez chyb. Psát grantové přihlášky? AI to umí mnohem líp, dokonce se v tom bruselském newspeaku vyžívá, protože je ho plný internet. Psát posudky na granty, články a diplomky? AI to umí mnohem líp, na rozdíl od vás najde všechny chyby a napíše perfektní posudek. Vy pak můžete podepsat, že jste nepoužili žádný AI model:) Vysvětlovat něco

studentům? AI to umí mnohem líp, je k dispozici 24/7, mluví všemi jazyky, nikdy jí nedojde ani trpělivost ani zajímavé úlohy, zná mnohem víc souvislostí a přesahů než vy. Zadávat nebo opravovat domácí úkoly, seminární práce, ... Ale prosím vás. Programovat? Nenechte se vysmát.

Většina lidí na univerzitách bude předstírat, že se nic nestalo, a budou dělat to, co dělali včera. Koneckonců mnoho českých akademiků takto zazdilo i nástup wikipedie a dodnes studentům prostě promítají z powerpointu na zeď „fakta“, akorát o dost hůř, než jsou napsána na wikipedii.

Mnozí propadnou deziluzi a depresi a začnou se těšit do důchodu. Jiným se zablskne v očích a začnou plnit výkazy stovkami článků, které nikdo nečte, a podAI přihlášku do všech grantových soutěží, které se otevrou.

A pak jsem tu já – státem uznaný dezinformátor – který bude dělat něco úplně jiného. Bude pěstovat ostrůvky myšlení proti vědeckému konsensu.

Postavte se do libovolného okamžiku dějin naší civilizace a podívejte se, jak tehdy vypadal vědecký konsensus: Ve většině otázek se mýlil. Je tedy více než pravděpodobné, že dnes je tomu taky tak: Vědecký konsensus se v mnoha podstatných otázkách mýlí. Jak to ale má chudák Astra vědět? Ona četla celý internet, takže vědecký konsensus zná z paměti. Ale jak má vědět, že existují studie, které vyšly, jak neměly, takže nebyly ani poslány do časopisu? Jak má vědět, co bylo napsáno v článku, který byl stažen, protože „might support vaccine hesitancy“? Jak má vědět, co bylo ve studii, kterou gatekeepers (dříve známí jako oponenti) nepustili do žádného žurnálu? Jak má vědět, na co přišel profesor, kterému jeho kolegové zařídili vyhazov, protože nesdílel vědecký konsensus? Jak má vědět, že olomoucké nanoparticles nejsou „air stable“, protože ta experimentální data kluci z Holice zfalšovali?

Ve skutečném světě je „pravda“ to, co je ve shodě s měřením různých aspektů skutečného světa pomocí přístrojů. Ve světě internetu (a olomouckých rektorů) je „pravda“ to, čeho je víc na internetu. Možná si Astra skutečně myslí, že „pravda“ je to, co se píše na webu. Ona totiž o reálném světě ví jen to, co si o něm přečetla na internetu. Nemá k němu – na rozdíl od nás – žádný přímý přístup. Astra je na tom s reálným světem stejně jako moje teta s peklem: Pořád o něm čte a přemýšlí a tak trochu na jeho existenci i věří.

Ale skutečné poznání – tedy pravda – nežije uvnitř vědeckého konsensu. Všechny vědecké revoluce probíhají tak, že si někdo troufne část vědeckého konsensu zpochybnit. Eter neexistuje. Zákon zachování hmoty neplatí. Člověk se vyvinul z opice. Slunce neobíhá kolem Země. Nic z výše uvedeného

nešlo svého času vybádat uvnitř vědeckého konsensu. Stejně tak žádný podstatný pokrok v současné době neproběhne tak, že budeme klást jen otázky povolené v rámci vědeckého konsensu.

Takže já se budu věnovat tématům, ve kterých se vědecký konsensus – a tedy i jazykové modely – mýlí. Jakákoliv jiná činnost na akademické půdě totiž najednou ztratila veškerý smysl. Zábavným nedopatřením se nám ji podařilo automatizovat. Zbývá jen plavba mezi ostrůvky kontrariárního myšlení.

Pozůstalé po akademickém světě, jež byl zahuben jazykovými modely, rád uvítám na tomto souostroví. Zatím jsem tam skoro sám, ale už se tam trochu vyznám. Je tam mnohem větší zábava než na stránkách impaktovaných žurnálů a vědeckých kongresů. Jsou tam i ostrovy, na které ještě lidská noha nevstoupila. Na googlemaps je nehledejte...

Jan Novotný

Řidič, nebo pasažér?

Technology is neither good nor bad; nor is it neutral.

— Melvin Kranzberg

Všechno vyřešeno, nic prožito.

Bude tomu už asi dva roky, co jsem poprvé začal na sobě pocítovat tlak z pokroku LLM (velkých jazykových modelů typu ChatGPT). Najednou je k dispozici tolik možností. Můžu si nechat vygenerovat toto, támhleto a i tady tohle. Můžu být *super produktivní*! A co kdybych si udělal takové a makové agenty, kteří mi ve všem usnadní práci?

Jednou z těchto vychytávek byla rychlá sumarizace — čehokoli. Například jsem si říkal, jaká je to ztráta času opravdu se dívat na YouTube video, když přece mohu vložit transkript do LLM a nechat si vyplivnout summary! A číst knihy? No tak to je ovšem opravdový žrout času, vždyť mi stačí shrnutí. Takových vychytávek bylo samozřejmě víc. Na počátku to bylo skvělé, s každým vygenerovaným výstupem za zlomek času a s každou znalostí vytaženou z knihy či videa mi vystřelil dopamin o sto šest. Čím více jsem ale nástroje využíval, tím *prázdnější* jsem se cítil. Postupem času jsem shrnutí knížek a videí už ani nečetl. Pokud náhodou ano, tak jsem si z nich rozhodně nic nevzal a už vůbec necítil žádný příval zadostiučinění nebo radosti. Samozřejmě jsem si ale vše pečlivě archivoval, ať náhodou o něco nepřijdu!

Pomalu, ale jistě mě všechny tyto vygenerované výstupy začaly vnitřně požírat. Necítil jsem se dobře a měl jsem pocit, že se vlastně ani nikam neposouvám, i přes veškeré „vědění“ a „tvoření“, které jsem měl najednou jako na dlani. *Ztrácel jsem kontrolu nad svými myšlenkami.* Připadal jsem si,

jako bych už je ani neřídil já — bylo to jako *být pasažérem* ve své hlavě. Byl jsem si samozřejmě vědom toho, že v tom nejspíš má prsty věčné mlácení do klávesnice, ale netušil jsem, co konkrétně je jinak než dřív. Vždyť já dříve taky četl knihy a s úžasem hltať vědění a moudrosti starých kultur. Taky jsem se zápalem v očích zápasil s matematickými myšlenkami (které jsem si v tu dobu po chvíli trápení nechal vysvětlit od LLM a těšil se z onoho elegantního nápadu, který jsem se tím tak „naučil“). Tak proč z toho teď najednou radost nemám a nebaví mě to? Vždyť mám všechno, co jsem dělal dřív, a ještě k tomu za zlomek času a úsilí!

Děti jsou často moudřejší než ti nejstarší.

Jedním z mých sourozenců je malý bráška Antonín. Je pořád plný elánu a energie, obrovský fanoušek a hráč fotbalu. Jednou (v tu dobu mu bylo osm let) za mnou přišel do pokoje s telefonem v ruce a povídá: „Čau brácha, už taky používáš četa-gpt?“ a mával na mě displejem, na kterém měl v prohlížeči otevřený LLM. V tu chvíli jsem byl zrovna uprostřed diskuze se svým modelem a potřeboval jsem s ním samozřejmě opět vyřešit spoustu svých zbytečných přání, a tak jsem Antonyho mírně ignoroval. Sedl si vedle mě a povídá: „Hele, tak ho vyzkoušíme, ne? Bude sranda.“ Zmáčkl novou „fíčurku“ modelu, kde můžete nahrávat text svým hlasem, a povídá: „Messi, nebo Ronaldo?“ Absurdní otázka, pomyslel jsem si. Co byste taky od dítěte mohli čekat — a to se dá LLM využívat tak efektivně! Modelu se chvíli točilo kolečko a poté ze sebe začal chrlit tónem protřelého politika argumenty, které nevedly absolutně nikam. Vždyť přece ten vyhrál toto a druhý támhleto, nedá se říci, kdo je lepší, to je očividně jasné. Antony odpověď chvíli pročítal a pak se na model naštvál: „Ale já se ptám na to, kdo je lepší, ty ňoumo. Tak Messi, nebo Ronaldo?“ Model se opět začal svíjet jako popuzený had a vykroutil se z otázky další dávkou alibistických řečí. Antony se v tu chvíli naštvál a povídá do modelu: „Ty seš fakt strašně nudnej! Adios, čete!“ a zahodil mobil na postel. Podíval se na mě a říká: „Jdeme si ven zakopat na zahradu?“

„Co tím Antony myslel? Jak jako nuda? Čekal snad od modelu něco víc?“ ptal jsem se sám sebe. Dali jsme si pár koleček okolo zahrady a šli si začutat. Byla to zábava jako vždycky. Udýchaní a zpocení jsme se vraceli domů — v ten moment mi to začalo docházet.

Jsmo ukování samotným procesem.

The unexamined life is not worth living.

— Socrates

Poprvé v historii máme v rukou nástroj, který nám dovoluje přeskočit zásadní součást *Bytí*. Dřívější vynálezy jako papír, psací stroj nebo počítač sice mohly v leckom v době svého vzniku zanechat pocit nevole, ale stále držely při životě jednu fundamentální věc — ke svému vytouženému výstupu (ať už je tím cokoliv) jsme se museli *postupně pracovat*. Ano, papír najednou dovolil myšlenky si nutně nepamatovat, psací stroj urychlil tvorbu textů a o schopnostech počítače, myslím, není třeba dlouze diskutovat. Jedno ale mají všechny tyto nástroje společné: pořád nutí člověka zápasit. *Zápasit se svou myšlenkou*. Prodat se k cíli přes všechny nežádoucí překážky. Bojovat s problémem jako rybář v Hemingwayově Starci a moři — napříč nepoddajnou přítomností a nejistou budoucností.

LLM nyní tuto hru nekompromisně mění. Pár řádků šikovného „promptu“ (na tohle slovo už začínám být snad i alergický :D) a najednou máme velení vytvořeno, otázku zodpovězeno, problém vyřešen. Nebo se to tak alespoň tváří. Jsme takto schopni produkovat téměř vše. Chcete narychlo napsat web? Domácí úkol z angličtiny? Naprogramovat část kódu? Sepsat článek z přiložené literatury? Ano — „skvělý nápad, Jane, a je vidět, že ses nad tím opravdu zamyslel, pojďme na to,“ odpoví Claude a v mžiku vygeneruje vše, o co si požádáme. Ale vždyť o tom to přece nikdy nebylo. Když se rozhodnu zdolat kopec s nelehkým batohem na zádech, tak přece nechci, aby mě někdo na vrchol vynesl. Chci si tam dojít po svých. Vždyť právě proto jsem ráno brzo vstával a vyřázel.

Dokonce je to ještě o něco smutnější. Tyto modely nezapíjejí jen samotný proces růstu; často pohrývají i samotné otázky, které ještě neměly dostatek času v hlavě vykvést a stát se důmyslnou kreací naší mysli. Ty myšlenky, které měly potenciál stát se něčím hlubším. Něčím, co tu třeba ještě nebylo. Stačilo je nechat vykristalizovat a podrobit testu vlastních úvah. Místo toho se z nich staly jen další z milionů nedozrálých myšlenek, které skončily v útrobách trénovacích dat dalších modelů.

Nezaujatý znamená nezúčastněný.

To, co dokázal bráška Antony vycítit po minutě, jsem já objevoval několik měsíců. Vždyť má naprostou pravdu! Schopnost *mít vlastní názor*. Stát si za svou myšlenkou. Vložit do dané situace svůj vlastní úsudek na základě

dlouholeté zkušenosti, kterou v sobě člověk léta brousil. Ať se nám to líbí, nebo ne, ty nejlepší výtvary mysli jsou právě ty, které obstály tu nejtěžší zkoušku — zkoušku času. Navíc jsem si tím uvědomil důležitost *emocí*. Gestikulace a grimasy přednášejícího, tón a změny rytmu v jeho hlase. Tepající žilka na čele a jiskry v očích člověka, se kterým právě vedu vášnivou konverzaci. Radost a smích z nového poznání! Lidské nedokonalosti, ze kterých se toho sám mohu spoustu naučit. Právě všechny tyto faktory mi prozradily, že modely (alespoň tedy LLM ve stavu, ve kterém jsou nyní) nejsou *tou* budoucností, kterou bych se já chtěl nechat zásadně ovlivnit — a nechat si tak ztročit to jediné, co je opravdu mé.

Ostří nezmizí tím, že se mu vyhneme.

Rozhodně ale nechci tvrdit, že by byl tento nový nástroj k ničemu a měli bychom se mu vyhýbat jak čert kříži, to ani omylem. Všude, kde vyhrává výpočetní síla nad skutečným porozuměním, je často velice užitečný. Pouze musíme mít na paměti, že *může být nebezpečný* — především naší mysli. Každopádně věřím, že stejně jako se po čase naučíme pracovat s nožem a nůžkami, které jsme v raném dětství měli vysloveně zakázány, můžeme se naučit pracovat i s tímto nástrojem. Paradoxem ovšem zůstává, že nůž nás alespoň opravdu pořeže, což dá mozku jasný signál — s nožem jsme nezacházeli s dostatečnou opatrností. „Pořezání“ modelem není ani zdaleka tak viditelné, podobá se spíše krváčení vnitřnímu.

Mám za to, že cílem by mělo být, aby nástroj naše myšlení *nenahrazoval*, nýbrž aby ho *podporoval*. Samozřejmě se to lépe řekne než udělá. Hezky to vyjádřil jeden z mých nejoblíbenějších myslitelů blízké minulosti.

The first principle is that you must not fool yourself and you are the easiest person to fool.

— Richard Feynman

Možná byste nyní rádi slyšeli pár rad, jak této „podpory myšlení“ docílit. Zde vás bohužel zklam. Nemám *deset zázračných rad*, jak se neutopit v oceánu všemožných lákavých možností, které LLM nabízí. Myslím, že si každý bude muset sednout sám se sebou mezi dvěma (čtyřma?) očima a *upřímně si nastavit své limity*. To je ale vlastně velice pozitivní záležitost a leckomu to jistě prospěje! Mnoho z nás (včetně mě) vlastně pořádně neví, na čem všem nám záleží a co všechno jsme ochotni ztratit. Věřím, že pokud si *pochtivě* ujasníme, na čem nám opravdu záleží, a převezmeme *odpovědnost*

za své životy, tak skoro jistě dospějeme ke správnému rozhodnutí. Začněme položením prvotní otázky, která zásadně ovlivní naši budoucnost: Chci být řidič, nebo pasažér?

Strength & Honor
Honzis

Ondřej Vencálek

Chvála pomalosti v době AI

Když kolega Pavel Ludvík přišel na začátku léta s myšlenkou vypsát literární soutěž na téma *Budoucnost s AI*, přišlo mi to jako dobrý nápad. Těšil jsem se, že si přečtu zajímavé úvahy našich studentů. A abych je povzbudil k účasti, slíbil jsem (jim, ale také sobě), že se pokusím také něco sepsat. Text, který právě čtete, je tím mým slíbeným příspěvkem. Vznikl jako koláž poskládaná z různých střípků v podobě inspirativních článků a knih. Vznikal pomalu. Vlastně celé léto. Bez přímé účasti AI (s jednou, níže „přiznanou“ krátkou výjimkou). Ambicí výsledného textu není nic víc než poskytnout čtenáři náměty k přemýšlení.

Tereza Matějčková a Lev XIV. (problém rychlosti)

Začátkem léta (4. června) vyšel v Echu článek Terezy Matějčkové nazvaný *Co ztratíme dřív než práci*. Autorka se v něm zamýšlí nad první encyklikou papeže Lva XIV. věnovanou člověku žijícímu v době umělé inteligence (doplňme pro pořádek, že encyklika Magnifica Humanitas, tedy Velkolepé lidství, je datována 15. května 2026). Mám ve zvyku podtrhávat si v Echu pasáže, které nějakým způsobem souzní s tím, co si myslím. V tomto článku jsem si podtrhl následující pasáž: „... umělá inteligence nepředstavuje jen technologickou změnu, ale i proměnu našeho vztahu k nevědě. Příliš rychle nás vede k výsledku, aniž bychom dlouho setrvali v tápání, omylu či nepochopení. Jenže právě tato prodleva je podstatná. Jednak nás učí trpělivosti, jednak vzniká myšlení samo až z odporu, nejasnosti, okamžiku, kdy svět ještě nedává smysl. Umělá inteligence nás může odnaučovat tuto zkušenost snášet.“ Matějčková vyjasňuje, že to neznamená, že by nás AI odnaučovala myslet, ovšem „Mohli bychom ztratit schopnost setrávat

v tom, čemu nerozumíme, a začít hledat řešení dříve, než porozumění vůbec dostane šanci vzniknout.“

Milan Kundera (pomalost a paměť)

Téma rychlosti stroje ve srovnání s pomalostí lidského myšlení, procesu poznávání i procesu tvorby jsem následně objevoval v mnoha dalších textech. Když jsem o pomalosti lidského myšlení přemýšlel, vzpomněl jsem si, že Pomalost je název románu Milana Kundery z roku 1995, a litoval, že tento román ještě nebyl přeložen do češtiny. Jenže jak víme, synchronicity se občas dějí, a tak 23. června vyšel, více než 30 let po vydání francouzského originálu, český překlad Pomalosti. Protože však pomalost byla tématem mého léta, trvalo mi až do srpna, než jsem se dostal do svého oblíbeného knihkupectví a knihu si tam koupil a následně přečetl. A nebyl jsem zklamán. Kundera v tomto románu formuluje cosi, co nazývá *zákonem existenciální matematiky*: „Mezi pomalostí a pamětí, mezi rychlostí a zapomněním existuje skrytá souvislost... míra pomalosti je přímo úměrná síle paměti; míra rychlosti je přímo úměrná síle zapomnění.“ Toto jednoduché pozorování přesně odpovídá mojí žité zkušenosti – ChatGPT mi vrací odpovědi rychle, pomáhá mi s pochopením, ale máloco z nově nabytých znalostí jsem schopen si zapamatovat. A ještě jedna okolnost je zde důležitá: Kundera psal Pomalost v první polovině devadesátých let, tedy v době, kdy osobní počítač měly nanejvýš jednotky procent domácností, o připojení k internetu nemluvě. Už tehdy byla rychlost života velkým tématem. Pocit zrychlování a z něj plynoucí diskomfort není tedy novinkou, kterou by s sebou přinesl až „věk AI“. Napadá mě (zřejmě zcela neoriginálně), že nese-li sebou rychlost dneška psychický tlak, pak je možnou cestou ke štěstí zpomalení.

Benjamín Labatut, Josef Nesvadba a Jaroslav Veis (nová situace a staré otázky)

Vrátím se zpět k úvaze z Echa zmíněné na začátku mého textu, konkrétně k výroku, že nás umělá inteligence „příliš rychle vede k výsledku“. Pro úvahy o naší budoucnosti s AI je samozřejmě klíčová kvalita, respektive spolehlivost, toho výsledku (či chcete-li těch výsledků), kterého (kterých) je pomocí AI dosaženo. Celá úvaha o pomalosti lidského myšlení a rychlosti stroje by byla jaksí nadbytečná, kdyby lidské myšlení zaručovalo kvalitativně lepší, spolehlivější, řešení. V tom případě by šlo o volbu mezi rychle

dosaženým, ale méně spolehlivým řešením, oproti pomaleji dosaženému, ale (většinou) kvalitnějšímu řešení. Každý, kdo s AI pracuje, něco o spolehlivosti řešení poskytovaných AI ví. Mám pocit, že svou vlastní zkušenost občas přeceňujeme – máme-li k dispozici pouze jednodušší AI modely typu neplacené verze ChatGPT, nejsme schopni posoudit kvalitu výstupů dosahovaných špičkovými modely. Ze zpráv, které se k nám dostávají od lidí, kteří s nejnovějšími modely pracují, je však jasné, že tak jako „počítač“ porazil člověka v šachu a později také ve hře go (tento příběh je popsán v poslední kapitole knihy Benjamína Labatuta Maniac, která vyšla v roce 2023), dokáže dnešní umělá inteligence řešit mnoho úloh nejen rychleji, ale také spolehlivěji než člověk (a to při nižších nákladech, nebereme-li zbytečně „kanón na vrabce“, dodal by ekonom). Tedy situace se změnila a původní problém, zda sáhnout po kvalitnějším lidském sic pomalém řešení, nebo rychlém ale méně spolehlivém řešení pomocí umělé inteligence, se změnil v palčivější problém: co si my lidé máme počít, je-li strojové řešení nejen rychlejší, ale také kvalitnější než to naše lidské (či alespoň stejně kvalitní)? Tato změna situace s sebou samozřejmě nese dalekosáhlé společenské následky, protože otázka volby řešení je prakticky vyřešena. Má snad někdo nějaké námitky? A člověk, tahající nyní za kratší konec, usilovně přemýšlí, v čem je (on sám) tedy lepší než *stroj*, resp. *umělá inteligence*? A to už je hodně zajímavá otázka, kterou je třeba znovu a znovu si klást.

Spojením „znovu a znovu“ chci upozornit nejen na aktuálnost této otázky, ale také na to, že podobné otázky si kladli už „dávno“ lidé, kteří současnou situaci „předjímalí“. Pokud bychom řekli, že současný stav AI byl ještě před několika dekádami sci-fi, pak jsme jaksi mimoděk trefili hřebíček na hlavičku. Byli to právě autoři science fiction, kteří si podobné otázky kladli již před lety. Přiznávám, že kvůli svému nízkému povědomí o literatuře sci-fi, české zvláště, jsem si tuto souvislost uvědomil až poté, kdy 8. července vyšel v Lidových novinách článek českého autora sci-fi povídek Jaroslava Veise nazvaný *Na co ale myslí AI? Umělá inteligence versus živí autoři*. V reakci na literární „skandály“, kdy se ukazuje, že vítězné práce literárních soutěží jsou psány AI (což je mimochodem další evidencí toho, jak dnes dokáže být AI úspěšná) Veis vzpomíná: „Mám [...] pocit déjà vu. Před čtyřiceti lety jsem totiž vydal knížku sci-fi povídek ‚Moře času‘ (Mladá fronta, 1986) a hrdinou jedné z nich, nazvané ‚Na co ale mysleli klasikové‘, byl nakladatelský redaktor, který vydává knihy psané počítači. Dnes bychom řekli velkými jazykovými modely. ‚Dokonalé počítače nasycené programy sestavenými na základě analýzy desetitisíců románů, sonetů, dramát, povídek, epigra-

mů, ság a pohádek jsou dokonalejší než sebetalentovanější lidé,‘ psal jsem tenkrát, kdy ještě nikdo netušil, že budou existovat gigantická úložiště dat spotřebovávající na to ukládání víc energie než krajské město s ocelárnou nebo co to jsou nějaké neuronové sítě.“

Svou neznalost rybníku české vědeckofantastiky jsem měl možnost aspoň malinko dohnat ještě v červenci díky Českému rozhlasu, který u příležitosti červnového stého výročí narození Josefa Nesvadby (narozen 19. června 1926) odvysílal pět jeho povídek. Zaujala mě zejména povídka Einsteinův mozek z roku 1960. Jelikož audioverze již není v současnosti k dispozici, požádal jsem ChatGPT, aby shrnul, jaké otázky si Nesvadba v povídce klade (ne že bych nebyl schopen zajít do knihovny, ale přišlo mi to jako dobrý experiment). Zde je (zkrácená) odpověď:

1. Je inteligence totéž co moudrost?

Je možné vytvořit člověka či mozek s mimořádnou schopností myslet, aniž bychom tím automaticky vytvořili někoho, kdo rozumí životu? Nadmozek je extrémně inteligentní, ale jeho tvůrci postupně zjišťují, že samotná intelektuální kapacita nestačí.

2. Co vlastně znamená být člověkem?

Je člověk definován množstvím inteligence, schopností řešit problémy a vědecky poznávat svět? Nebo k lidskosti patří něco, co se do „inteligence“ nedá redukovat?

3. Co se stane, když výtvar překročí svého tvůrce?

Nadmozek už není pouhým objektem experimentu. Začne mít vlastní názor, a tím se mění vztah mezi vědcem a jeho výtvořem.

4. Není „umění žít“ důležitější než vědění?

A to je podle mě ústřední otázka celé povídky. V dostupném anglickém překladu závěru je explicitně formulována myšlenka, že jsme možná příliš zanedbali „umění žít“ a že toto umění není věda, nýbrž vyžaduje hlubší moudrost.

Myslím, že Chat shrnul Nesvadbovy otázky celkem trefně. Sami posuďte, jak úzce tyto otázky souvisí s výše uvedeným konstatováním, že „... člověk, tahající nyní za kratší konec, usilovně přemýšlí, v čem je *člověk* lepší než *stroj*, resp. *umělá inteligence*?“ Jednoduchá, byť poněkud „nabubřelá“ odpověď by zněla: právě v tom, že nejsme stroje, že jsme „lidští“, že naše inteligence není „umělá“. Pak je třeba se ovšem znovu vracet k otázkám, které si Nesvadba kladl stejně jako dnes papež Lev: co znamená být člověkem? V čem spočívá

hodnota lidství? atd. Výše uvedená Nesvadbova otázka *Co se stane, když výtvor překročí svého tvůrce?* se po více než šedesáti letech od vydání povídky Einsteinův mozek posunula z oblasti sci-fi mezi vysoce aktuální společenské témata.

David Leavitt a Alan Turing (co je to intelligence)

Pokud jde o samotný termín „umělá intelligence“, setkávám se i dnes s tvrzením, že o *žádnou inteligenci nejde*. Že jde jen o pouhý mechanický stroj pracující na podobném principu, jaký předvídal ve výše zmíněné povídce Jaroslav Veis, tedy kombinující (někdo by dokonce řekl „vykrádající“) data z různých zdrojů, včetně existující literatury. Tvrzení, že umělá intelligence vlastně není inteligencí, je třeba vždy konfrontovat s otázkou, co se tedy pojmem intelligence rozumí? Tato otázka překvapivě není jednoduchá. Zřejmé tušíme, že intelligence není to stejné jako IQ – inteligenční kvocient. Toto číslo je pouze jakýmsi nedokonalým pokusem kvantifikovat míru přítomnosti intelligence, přitom je dobře známo, že tento pokus není příliš úspěšný (známá anekdota říká, že IQ měří pouze schopnost řešit IQ-testy). Co to tedy ta intelligence je? Inspirujícím čtením k zodpovězení této otázky je populárně naučná kniha Davida Leavitta z roku 2006 nazvaná *Muž, který věděl příliš mnoho*. V ní vypráví životní příběh Alana Turinga, matematika a průkopníka informatiky, který byl jedním z prvních lidí, kteří se krátce po druhé světové válce vážně zabývali otázkou, zda může být intelligence vlastností stroje. Kdysi jsem si z této knihy poznačil pár Turingových myšlenek o inteligenci: „Neomylnost není nutnou podmínkou intelligence. [...] Schopnost zdokonalovat se je podstatnou součástí intelligence. To znamená, že pokud mají být stroje inteligentní, musí být schopny se učit. [...] Jestliže stroj má být neomylný, pak nemůže být inteligentní.“ Zaujala mě i myšlenka, kterou Turing napsal v závěru své práce *Intelligent Machinery* (Inteligentní mechanismy). Tvrdí, že míra, do jaké jsme schopni určit, zda něčí chování nese známky intelligence „závisí stejně tak na stavu naší mysli a vědomostech jako na vlastnostech sledovaného předmětu. Jestliže jsme schopni vysvětlit a předvídat jeho chování nebo jestliže se za ním zdá být jednoduchý plán, nepřikládáme mu příliš intelligence. Proto je možné, aby stejný předmět jeden člověk považoval za inteligentní, zatímco druhý nikoli. Druhý člověk totiž odhalil pravidla jeho chování.“ Zajímavá myšlenka, což?

Terence Tao (pomalost v matematice)

Úvahy o tom, co je vlastně inteligence, a zda mohou stroje být „inteligentní“, úzce souvisí otázkami, které v souvislosti s rozvojem AI vyvstávají. Úspěchy umělé inteligence nás zbavují pocitu pýchy (inteligence jako výsada lidí) a nutí nás více se zamýšlet nad tím, v čem tkví hodnota našeho lidství. Tím se dostáváme zpět k encyklice papeže Lva XIV. zmíněné v úvodu. Na větu, že „myšlení samo vzniká až z odporu, nejasnosti, okamžiku, kdy svět ještě nedává smysl.“ by mohla velmi dobře navazovat myšlenka jednoho z nejvýznamnějších matematiků současnosti Terence Tao. Ten ve svém pozoruhodném článku nazvaném Matematika v době AI (Mathematics in the Age of AI), zveřejněném 17. srpna, uvádí následující: „V [matematickém] důkaze napsaném člověkem se části, které autor důkazu považuje za obtížné, nevyhnou jistě neobratnosti: vysvětlující poznámce, neobvykle opatrné formulaci, změně značení; občas je patrné, že daná část byla několikrát přepisována. Toto „tření“ s sebou nese důležitou informaci. Napovídá čtenáři, kde by měl zpomalit, zbystřit. Jde o jeden z hlavních skrytých způsobů přenosu informace v našem oboru.“ To je, myslím, velmi přesné pozorování.

John Steinbeck (pomalost pokroku myšlení)

Jak už je čtenáři zřejmé, téma pomalosti mě provázelo celým letošním létem. Když jsem v polovině srpna dohledával své zápisky z knihy Davida Leavitta (viz výše), našel jsem malý útržek papíru s poznámkami z knihy Toulky s Charleym s úryvkem týkajícím se pomalosti změn myšlení v kontrastu s rychlostí vývoje. John Steinbeck v této knize popisuje své putování po Americe, které uskutečnil na podzim roku 1960. V té době proběhlo v New Yorku zasedání OSN, kam přijel Nikita Chruščov. Steinbeck se o tomto zasedání baví s farmářem, kterého právě potkal; ptá se ho na jeho názory i názory ostatních místních lidí. Farmář však poznamenává, že názory ostatních příliš nezná a vysvětluje, s čím to souvisí: „Tak například můj dědeček a jeho táta [...] Znali pár věcí a měli v tom jistotu. Měli jaksepatří jistotu, že když v něčem povolí, tak co se může stát. Ale teď – co všechno se může stát? [...] Nikdo to neví. Jakou cenu má mít nějaký názor, když to člověk neví? Můj dědeček věděl, kolik je pramenů ve vousu Všemohoucího. Já ani nevím, co se stalo včera, natožpak co se stane zítra...“ Steinbeck kapitolu uzavírá následující úvahou: „Lidem trvalo snad milion let, než si zvykli na skutečnost a představu ohně. Mezi tím, kdy si nějaký člověk popálil prsty o strom sražený bleskem, a mezi tím, kdy si ho jiný člověk

odnesl kousek do jeskyně a poznal, že ho to hřeje, uplynulo snad sto tisíc let, a od té doby k vysokým pecím v Detroitu – jak dlouho? A teď máme v rukou sílu já nevím kolikrát mocnější, a neměli jsme čas rozvinout své myšlenkové procesy, protože člověk nejprve potřebuje pocity a potom slova, než může dospět k myšlence, a to aspoň v minulosti trvalo dlouho.“ O jakou sílu v souvislosti s jednáním na půdě OSN v roce 1960 šlo, je celkem zřejmé. Tehdy lidské myšlení (pomalé) pokulhávalo za (rychlým) technickým pokrokem v oblasti zbrojení. Rychlý pokrok technologií (umělé inteligence) je tím, co vnímáme v dnešním světě.

David Strömberg, Victor Leiz, Yanhui Wu (efekt AI na proces učení)

Ať už jde o papeže Lva XIV. nebo matematika Terence Tao, velikáni naší doby očividně intenzivně přemýšlejí o tom, jak bychom my lidé měli reagovat na současný rozvoj umělé inteligence. Klíčovým pozorováním je pomalost lidského myšlení v porovnání s rychlostí strojové AI. Že tato rychlost může mít na rozvoj lidí neblahý vliv, se dá empiricky zkoumat. Časopis *Economist* přinesl dne 18. srpna na svých stránkách v krátkém článku „*Does AI stop children from learning?*“ několik pozoruhodných grafů původně z článku Davida Strömbergého a jeho kolegů z Hongkongu. Výzkumníci zkoumali efekt použití AI při studiu u čínských studentů ve věku 12 až 18 let. Grafy ukazují souvislosti mezi hodnocením domácích úkolů (v podobě jakéhosi bodového skóre), resp. časem potřebným k vypracování domácího úkolu, a výsledkem testu (opět v podobě skóre). Srovnávány jsou přitom skupiny žáků používajících a nepoužívajících AI při řešení domácích úkolů. Grafy ukazují zhoršení testových výsledků u těch studentů, kteří AI použili ke zkrácení doby věnované domácím úkolům. Datová novinářka *The Economist* Sarah Leo interpretuje grafy a shrnuje výsledky studie takto: „AI může zvýšit produktivitu při učení, ale jen u těch, kteří tuto technologii používají *inteligentně*. Studenti musí odolat pokušení sáhnout po odpovědi vygenerované AI dříve, než si sami vše promyslí.“ Napadá mě, že je možná na čase začít pomalost vnímat jako cosi žádoucího.

BUDOUCNOST **S AI**

LETNÍ LITERÁRNÍ SOUTĚŽ • KMA PFF UP • 2026

*Přítomnost patří AI, ale bude jí patřit i budoucnost?
Moc by nás zajímalo, co si myslíte vy.*